

GİRİŞ - II

EDEBİYATIN SANAT AKIMLARI İLE İLİŞKİSİ

EDEBÎ AKIMLAR - 1

EDEBİYATIN SANAT AKIMLARI İLE İLİŞKİSİ

- Toplumsal düzenin ve onun değişiminin bir gereği olarak dünya görüşü ve sanat anlayışı bakımından bir araya gelen sanatçıların, eserleriyle ortaya koydukları ve sürdürdükleri ilkelerin toplamından doğan tutarlılığa **edebiyat akımı** denir.
- “**Meslek, okul, ekol, çığır, mektep**” gibi isimlerle anılan edebî akımlar; edebiyatı çeşitlendirmek, monotonluktan kurtarmak, farklı görüş ve duyuşlara yer vermek amacı gütmüştür.
- Her edebiyat akımı, belli bir dünya görüşü, güzellik, sanat ve edebiyat anlayışı çerçevesinde hayat bulur. Edebiyat akımları, genelde doğdukları çağın toplumsal yapısının, bu yapıya bağlı düşünüş biçiminin, ideolojinin ürünüdür. Dolayısıyla bu akımları iyi anlayabilmek için ortaya çıktığı toplumun duygu ve düşünce dünyasını iyi bilmek gerekir.
- Her edebiyat akımı, genel bir estetik anlayışın parçasıdır; dolayısıyla bu akımları sadece edebiyatla sınırlamak da doğru olmaz. Edebî akımlar diğer sanatlardan etkilenmiş ya da bu sanatları etkilemiştir.
- Her yeni edebî akım kendinden öncekini eleştirmiş, reddetmiş, hayal ve hakikati karşılaştırmış, farklı bir düşünceyi ortaya koymuştur. Bu durumu, geçmişin yüzde yüz reddi olarak görmemek gerekir. Her yeni edebî akım, aynı zamanda geçmişin üzerine inşa edilir, onun yeni değerlerle zenginleşmesiyle oluşur.
- Edebiyat akımları, edebiyat tarihi içinde belli bir zamanla sınırlıdır. Yani belli bir tarihte doğar, zamana bağlı olarak gelişip olgunlaşır ve bir noktada da ömrünü tamamlar.
- Her edebiyat akımının belli kuralları, ilkeleri veya kabulleri vardır. Bunlar kimi zaman bir bildiriyle duyurulmuş, kimi zaman da bu süreç içinde kendiliğinden oluşmuştur. Sanatçılar bu kurallara yüzde yüz bağlı kalmamış hatta birden çok akımın özelliklerini eserine yansıtan sanatçılar da olmuştur.

YUNAN EDEBİYATI, HÜMANİZM VE RÖNESANS

- Batı düşünce, edebiyat ve sanatının temelinde **Eski Yunan** ve **Latin** edebiyatı, **hümanizm** ve **Rönesans** vardır.
- İnsana ve onun erdem ve değerlerine, özgür düşünceye saygı duyan Antik kültürün, Batı uygarlığının, Batı edebiyatının şekillenmesinde önemli rolü olmuştur.
- Bugün de varlığını sürdüren **tiyatro** ve **şiir** (lirik, didaktik, satirik) **Antik Çağ**'da ortaya çıkmış; zaman içinde gelişip zenginleşmiş ve bilinen formuna kavuşmuştur.
- Modern Batı edebiyatının temellerini ve kaynağını oluşturan Antik Yunan edebiyatı, MÖ 9 ile 2. yüzyıllar arasında etkili olmuş; daha sonra yerini **Latin** edebiyatına bırakmıştır. **Latin** edebiyatı da Hristiyanlık inancıyla birlikte skolastik bir düşüncenin içine girmiş ve Avrupa, Orta Çağ'ın karanlığına gömülmüştür.
- Bir felsefi ve edebî düşünce olan **hümanizm** ise **İtalya**'da 14. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkıp modern kültürün en önemli unsuru olarak Avrupa'nın diğer ülkelerine yayılmıştır.
- Hümanizmle birlikte XV. ve XVI. yy.da, Avrupa'da edebiyat ve güzel sanatlar alanındaki yeniliklerin önü açılmış, **Rönesans** ve **reform** hareketleriyle birlikte **Aydınlanma Çağı** yaşanmıştır.
- Edebiyat akımları işte böyle bir ortamda, mesela klasisizm, hümanist felsefe ve Rönesans hareketlerinin yaşandığı sosyal ve siyasi ortamda doğmuştur. Klasisizm, hümanizmin daha şuurlu ve daha kurallı bir devamıdır, denilebilir.
- Yunan ve Latin edebiyatını örnek alan hümanistler, edebiyatın asıl konusu olarak insanı görmüş; Orta Çağ zihniyetine, kilise ve devlet baskısına tepki göstermiştir.
- İnsana evrensel bir nitelik yükleyen hümanist sanatçılar, doğuştan birtakım zaafırlara sahip olan insanın, eğitimle belli bir ruh-beden dengesine ulaşabileceğine inanmıştır.
- Eserlerini dil ve üslup endişesi taşıyarak oluşturan hümanist sanatçılardan bazıları şunlardır: **Dante, Petrarca, Boccaccio, Rabelais, Montaigne, Cervantes, Shakespeare...**

KLASİSİZM

- Hürmanist felsefeyle **Rönesans ve reform** hareketlerinin yaşandığı bir ortamda filizlenmiştir.
 - Fransa'da ortaya çıkmış, 17. yüzyılın ortalarından 19. yüzyılın başlarına kadarki dönemde etkili olmuştur.
 - Dış doğayı önemsemeyip insan doğasına önem vermişler, sanatı insan doğasının taklidi olarak görmüşlerdir.
 - **Akla ve sağduyuya** önem vermişler, seçilen konu ve olayların her zaman akla uygun olmasına dikkat etmişlerdir.
 - **Nesnel** bir sanat anlayışını benimsemişler, öznelliği ve lirizmi eserlerine sokmamışlardır.
-
- **Eski Yunan ve Latin** edebiyatının eser veya sanatçılarına yönelmişlerdir.
 - Kuralcılık ve kurallara bağlılık prensipleriyle hareket etmişler, edebî türleri tasnif edip belli kurallar çerçevesinde yazmışlardır.
 - Sanata ahlaki ve eğitici bir amaç yüklemişler, eserlerinde mükemmel ve ideal olan insanı anlatmışlardır.
 - Dil ve üslupta mükemmelliğin peşinde olmuşlar, eserlerini millî bir dille yazmışlardır.
 - Konuya değil, konunun işlenişine önem vermişlerdir.
 - Kahramanlarını üst zümreden seçmişler, sıradan insanların yaşamına yer vermemişlerdir.
-
- **“Sanat, sanat içindir.”** anlayışını benimsemişlerdir.
 - Sanatçılar eserlerde kişiliklerini gizlemiş, olayların gelişimine ve akışına müdahale etmemiştir.
 - Yapıtlarında değişmez tipler oluşturmuşlardır.
 - Edebiyatın kuralları olması gerektiğine inanmışlar, tiyatrodaki kuralına uymuşlardır.
 - Konular daha çok tarihten ve mitolojiden seçilmiştir.
 - Daha çok, şiir ve tiyatrodaki etkili olmuştur.

Temsilcileri

- ▶ Boileau, Moliere, Corneille, Racine, La Fontaine, La Bruyere, Bousset, Malherbe, Milton, Madam De La Fayette, Fenelon...
- ▶ Klasisizmin Türk edebiyatında etkileri sınırlıdır. **Şinasi, Ahmet Vefik Paşa** gibi bazı sanatçıların çeviri ve adaptasyonlarında bu akımın izlerine rastlanır.

Aşağıdaki ifadelerden doğru olanlara “D”, yanlış olanlara “Y” yazınız.

....	Sanat ve edebiyat akımları birbirinden bağımsız olarak gelişim göstermiştir.
....	Klasisizmde dilin kullanımına özen gösterilmiş, millî dilin gelişmesi ve zenginleşmesi amaçlanmıştır.
....	Hürmanizmde sanatçılar insana yönelmiş; onu bütün yönleriyle algılamaya, anlatmaya çalışmıştır.
....	Edebî akımlar belli bir dönemle sınırlı kalmamış, her dönem varlığını ve etkinliğini korumuştur.
....	Klasik sanatçılar nasıl anlattıklarına değil, ne anlattıklarına önem vermişlerdir.

Aşağıdaki ifadelerden doğru olanlara “D”, yanlış olanlara “Y” yazınız.

....	Hürmanist düşünce Avrupa'da edebiyat ve güzel sanatlar alanındaki yeniliklerin önünü açmış, Rönesans ve reform hareketlerini doğurmuştur.
....	Klasikler, eski Yunan ve Latin eser veya sanatçılarından yararlanmışlardır.
....	Klasisizmde sanatçılar, eserlerinde kişiliklerini gizlememiş; olayların akışına müdahale etmiştir.
....	Tiyatro, şiir gibi yazınsal türlerin ilk örnekleri Eski Yunan edebiyatında ortaya çıkmış, bu türler zaman içinde gelişip zenginleşmiş ve bugünkü şeklini almıştır.
....	Edebiyat akımlarını anlayabilmek için meydana geldiği toplumsal yapıyı tanımak gerekir.

ROMANTİZM (COŞUMCULUK)

- 19. yüzyılın başında klasisizme tepki olarak Fransa'da gelişmiştir.
- **Fransız İhtilali**'nin ortaya koyduğu özgürlükçü, eşitlikçi ortamda doğmuştur.
- Akımın ilkelerini **Victor Hugo, Cromwell** adlı oyununun ön sözünde ortaya koymuştur.
- Klasisizm, nasıl mutlak monarşi döneminin eseri ise romantizm de hürriyet, eşitlik, demokrasi arzularının eseridir.
- Romantikler, aklın hâkimiyetini ve rehberliğini kabul etmemiş; **duygu ve hayalleri** ölçü almıştır.

- Klasisizmin kuralcı ve şekilci yapısı terk edilmiştir.
- Olaylar, **öznel** ve bireysel bakış açısıyla ele alınmıştır.
- **Dış doğaya ve betimlemeye** önem verilmiştir.
- İnsan ruhuna önem verilerek **iyi-kötü, güzel-çirkin, ak-kara** gibi karşıtlıklardan yararlanılmıştır.
- Sanatçılar, eserlerinde kişiliklerini gizlememiş; olaylarla ilgili görüşlerini açıkça ortaya koymuştur.
- **“Sanat, toplum içindir.”** ilkesiyle hareket edilmiştir.
- Sanatçılar ele aldıkları konuları **tarihten ve kendi ulusal kültüründen** seçmiştir.

- Eserlerde olağanüstünlüklere, mucizelere, tesadüflere, hayali olaylara yer verilmiştir.
- Tiyatroda üç birlik kuralı terk edilmiş, türü geliştirilmiştir.
- Klasik edebiyatın bütün kural ve biçimleri yıkılmıştır.
- Üslupta seçkinlik aranmamış, sözcük seçimine önem verilmemiştir. Özellikle betimlemelerde benzetmelerle, mecazlarla dolu, abartılı bir söyleyiş tercih edilmiştir.

Temsilcileri

- ▶ Victor Hugo, J.J. Rousseau, Lamartine, Aleksandre Dumas, Alfred de Musset, Voltaire, Chateaubriand, Madame de Stael, Goethe, Schiller, Lord Byron, Shelly, Keats, Puşkin...
- ▶ Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi, Abdülhak Hamit, Recaizade Mahmut Ekrem (şiir)...

Romantizm akımıyla ilgili olarak aşağıdaki cümlelerden doğru olanları işaretleyiniz.

	Sanatçılar, eserlerinde kişiliklerini gizlememiş; olaylarla ilgili görüşlerini açıkça ortaya koymuştur.
	Sanat sanat içindir, görüşüyle hareket etmişlerdir.
	Fransız İhtilali'nin getirdiği hürriyet, adalet, eşitlik fikirlerinin yaygınlaştığı bir ortamda doğmuştur.
	Yaşanılan hayat ve insanlar, nesnel ve gerçekçi bir anlatımla ortaya konmuştur.

Romantizm akımıyla ilgili olarak aşağıdaki cümlelerden doğru olanları işaretleyiniz.

	Boileau, Moliere, Corneille, Racine, La Fontaine gibi sanatçılar akımın en önemli temsilcileri arasında yer alır.
	Resmi yapılan, uzun uzun tasvirlerle anlatılan ve insanı çevreleyen tabiatı tüm yönleriyle ele almışlardır.
	Romantik tiyatrodaki, klasik tiyatrodaki bulunan olay, zaman ve yer birliği ilkesine uyulmamıştır.
	Eski Yunan ve Latin edebiyatından yararlanılmış, hümanist felsefe esas alınmıştır.
	Klasisizmin dışladığı din duygusunu önemsemişler, eserlerinde Hristiyanlıkla ilgili kavramlara yer vermişlerdir.

REALİZM (GERÇEKÇİLİK)

- 19. yüzyılın ikinci yarısında romantizme tepki olarak Fransa'da ortaya çıkmıştır.
- Sanatçılar, **Aydınlanma Çağı** ve **Sanayi Devrimi**'nin doğurduğu pozitivist felsefeden etkilenmiştir.
- **Auguste Comte** tarafından sistemleştirilen **pozitivizm** genel olarak, modern bilimi temel alan; batıl inançları, insanlığın ilerlemesini engelleyen bilim öncesi düşünce tarzlarını reddeden dünya görüşüdür ve realist sanatçılar üzerinde etkili olmuştur.
- Anlatılanların gerçeğe uygun olması amaçlanmış, bundan dolayı eşya ve olaylar olduğu gibi anlatılmaya çalışılmıştır.
- **Gözlemde** bulunmaya, araştırıp soruşturmaya, **bilgi ve belge** toplamaya önem verilmiştir. Realist yazarlar eserlerini oluştururken araştırma yapmış, her çeşit bilgi ve belgeden yararlanmıştır.
- Mekân ve çevrenin betimlenmesine önem verilmiştir; **betimlemeler**, insanın karakterini, kültürünü, iç dünyasını yansıtmada ciddi bir işleve sahiptir.
- İnsan ruhu ile çevrenin yakın ilişkisi realist eserlerin dikkat çeken özellikleri arasındadır.
- Sanatçılar eserlerini oluştururken **nesnel** bir tutum sergilemiş, kişiliklerini gizlemişlerdir. Sanatçının görevi, gözlemlediği gerçeği değiştirmeden, bozmadan, abartmadan ifade etmektir.
- Toplumun her katmanında ve her ortamında yaşanan hayatı, bu hayatın her türlü insanını daha açık bir ifadeyle, güzeli olduğu kadar çirkinini de ön yargısız bir biçimde tasvir etmişlerdir.
- Sağlam, titiz bir dil ve üslup anlayışı benimsemiştir. Eserin öz, biçim, dil ve üslubu arasında kusursuz bir uyum olması gerektiğini dile getirmişlerdir.

- Biçimsel güzelliklere önem verilmiş, kusursuz ve mükemmel yazma amaçlanmıştır.
- Yapmacık tavrılardan, süs ve özentiden uzak durulmuş; yaşam gerçekleri en sade ve doğal hâliyle anlatılmıştır.
- “Sanat, sanat içindir.” anlayışı benimsenmiş, sanata ve edebiyata bir misyon yüklenmemiştir.
- Realizm akımı ve daha sonra bu akıma paralel olarak gelişim gösteren natüralizm, daha çok roman ve öykü türlerinde etkili olmuş, bu iki edebî türün gelişimine katkıda bulunmuştur.

Temsilcileri

- ▶ Stendhal, Balzac, Flaubert, Tolstoy, Dostoyevski, Çehov, Gogol, Gorki, Turgenyev, Charles Dickens, Jack London, Hemingway, Mark Twain...
- ▶ Sami Paşazade Sezai, Recaizade Mahmut Ekrem (roman, öykü) Halide Edip, Halit Ziya, Mehmet Rauf, Yakup Kadri, Reşat Nuri, Refik Halit Karay...

ÖRNEK

----, bireysel olanın değil, genel olanın; mahallî ve millî olanın değil, evrensel olanın; anormal olanın değil, normal olanın; modanın değil, geleneksel olanın; belli bir zaman diliminin değil, bütün zamanların peşindedir ve bunları tercih eder. Sanatçılar için önemli olan, konunun yeniliği değil, onun biçim ve üslup mükemmelliği içinde işlenebilmesidir. Üstelik bu tavır onları evrenselliğe götürür.

Bu parçada boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) Romantizm B) Realizm C) Parnasizm
D) Klasisizm E) Sembolizm

ÖRNEK

- I. Bireysellik, kişisel olma gibi kavramlar etrafında öznel bakış açısı ön plana çıkarılmıştır.
- II. Sanatçılar eserlerinde kişiliklerini, olaylar karşısında duygu ve düşüncelerini gizlememişlerdir.
- III. Doğaya ve doğa tasvirlerine yer vererek dış dünyaya karşı ilgisiz olmadıklarını göstermişlerdir.
- IV. Eski Yunan ve Latin edebiyatlarına yönelinerek mitolojiden yararlanılmıştır.
- V. Anlatılanlar gerçeğe uygun olsun diye bilgi, belge ve gözlemlerden yararlanılmıştır.

Yukarıdakilerden hangileri romantizmle ilgili olarak söylenemez?

- A) I. ve II. B) II. ve V. C) Yalnız III
D) Yalnız IV E) IV. ve V.

ÖRNEK

- I. Romantizm
- II. Realizm
- III. Hümanizm
- IV. Klasisizm

Aşağıdakilerin hangisinde yukarıda verilen edebî akımların ortaya çıkışları kronolojik olarak doğru sıralanmıştır?

- A) IV - III - I - II B) IV - I - II - III C) III - IV - I - II
D) III - I - II - IV E) I - III - IV - II